Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)
(2022), 15(57), 1025-1041
Özgünlük kontrolü intihal.net Authenticity process
DOI No: http://dx.doi.org/10.29228/Joh.55790
Makale türü: Araştırma makalesi **Article type:** Research article
Geliş tarihi 04.01.2022 Submitted date
Kabul tarihi 04.04.2022 Accepted date
Elektronik yayın tarihi 30.04.2022 Online publishing date
Atıf Bilgisi / Reference Information
İmamoğlu, H. V. (2022). Coğrafi Keşiflerden Sonra Oluşan Yenidünya Düzeni ve Osmanlı Ekonomi Politiği. *Journal of History School*, 57, 1025-1041.

COĞRAFİ KEŞİFLERDEN SONRA OLUŞAN YENİDÜNYA DÜZENİ VE OSMANLI EKONOMİ POLİTİĞİ

Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU[1]

Öz

Avrupalılar Uzakdoğu'ya ulaşmak gayesiyle yola çıkıp Amerika kıtasına ayak bastıklarında kendileri açısından ne kadar kıymetli bir keşif yaptıklarının farkında bile değillerdi. Ancak çok kısa bir süre sonra Amerika ve Afrika'nın zengin altın ve gümüş madenlerine el koyarak ekonomik anlamda yeni bir dünya düzenine geçişi başlatmışlardır. Madenlere erişim Avrupalı devletlerin tarıma bağlı ekonomilerini terk edip ticaret ekonomisi olarak isimlendirilen yeni bir ekonomi modeli tercihini gündeme getirmiştir. Bu sürecin sonunda Avrupalı ülkelerde ortaya çıkan "merkantilizm" düşüncesi, hammadde kaynağı olarak görülen ülkelerin sömürülmesi faaliyetlerini hızlandırmıştır. Merkantilizmin kıymetli maden birikimini teşvik ederek kapitalizme yol açması, dünya ölçeğinde ekonomik sistemlerin değişimini gündeme getirmiştir. Kapitalizmin ortaya çıkması aynı zamanda sanayi inkılabıyla da yakından ilgilidir. Merkantilist politikayı benimseyen ülkeler, hammadde ve pazar arayışlarıyla Osmanlı gibi ülkeleri hedef haline getirirken, Avrupalı devletleri de sürekli ayrıcalık talebiyle Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya itmiştir. Bu ilişki Osmanlı Devleti'ni ekonomi politiğini yeniden gözden geçirmeye sevk ederken; küresel ölçekli gelişmeler devletin sonunu getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Keşifler, Merkantilizm, Kapitalizm, Ticaret, Kapitülasyon

[1] Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, hvimamoglu@sinop.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7182-4627

Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU

New World order Created after Geographical Discoveries and The Ottoman Political Economy

Abstract

When the Europeans set out to reach the Far East set foot in the continent of America, they were not even aware of what a valuable discovery they made for themselves. However, after a very short period of time, they seized the control of rich gold and silver mines of America and Africa and started the transition to a new world order in economic terms. Access to mines caused European states to leave their economies which were dependent on agriculture and to prefer a new economy model called trade economy. The idea of "mercantilism" that emerged in European countries at the end of this process accelerated the activities of exploiting the countries seen as a source of raw materials. The fact that mercantilism led to capitalism by promoting the accumulation of precious metals brought about the change of economic systems on a world scale. The emergence of capitalism was also closely associated with the industrial revolution. While the countries which adopted the mercantilist policy made countries such as the Ottoman Empire a target with their raw material and market search, they pushed the European states to put pressure on the Ottoman Empire with their constant demand for privilege. While this relationship prompted the Ottoman Empire to reconsider its political economy, global scale developments brought the end of the state.

Keywords: Geographical discoveries, Mercantilism, Capitalism, Trade, Capitulation

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, 15. yüzyıl ortalarından 18. yüzyıla kadar Avrupa üzerinde sürdürdüğü hâkimiyetini küresel ölçekte hissettirmiş ancak 18. yüzyıldan itibaren bu kudretini yitirir olmuştur. Bu güç değişimini Avrupalıların gerçekleştirdiği sanayi devrimine bağlamak yanlış olmaz. Yıkılış sebepleri arasında Osmanlı Devleti'nin sanayileşmede geç ve zayıf kalmasıyla birlikte, Batı'yı dikkate almayan tavrı, yöneticilerin yanlış kararları, bozulan Osmanlı toplum yapısı ve bu gelişmelere bağlı bir dizi siyasi etmen sayılabilir. Osmanlı Devleti kuruluş aşamasında malî kudretini kullandığı başarılı sistemlerle sağlamış ve kısa zamanda dünya siyasetinde büyük bir güç haline gelmiştir. Tımar sistemi bu uygulamalar arasında en önde gelenidir ve Türk-İslam sentezinin yanı sıra Bizans ve İran rejimlerinden izler taşır (Shaw, 1994, 49). Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin en güçlü olduğu dönemlerde dünya ekonomisine yön veren gücün tarım olduğu iddia edilebilir. Tımar sisteminin devlete güç, millete ise refah verdiği süre boyunca tarım, tüm dünyada en geçerli ekonomik tercih olmuştur. Ne var ki coğrafi keşifler ve akabinde başlayan sanayileşme gibi gelişmeler, uzunca bir süre en büyük güç kaynağı olan tarımsal

üretimin yerini almış; bu dönüşüm pek çok farklı alana doğrudan ve dolaylı olarak sirayet etmiştir. Osmanlı yöneticileri Batı ile alakayı özellikle askerî saha için sürdürmüş; ancak gerekli bilgi akışını sağlayacak temaslar ancak 18. yüzyıldan itibaren kurulabilmiştir (Ortaylı, 2007, s. 27). Salt askerî takip, söz konusu gelişmelerin vaktinde ve doğru okunması için yeterli olmamıştır. Osmanlı yöneticileri dünya ölçeğindeki bu değişimleri zamanında yakalayamamış, sonuçlarını doğru okuyamamış ve bu basiretsizliğin sonucunda bir devrin hâkim gücü çözülmeye başlamıştır.

Batılı ülkelerde 16.yy'dan itibaren görülen merkantilizm, sermaye birikimi nedeniyle burjuva sınıfına yeni katılımlar sağlamıştır. Merkantilizmin uluslararası ticareti geliştirmesi, kapitalizme ön ayak olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ise bu türden bir gelişme hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik tercihleri merkantilizm akımının ortaya çıktığı dönemde hammadde ve değerli maden toplamak isteyen Avrupalı devletler karşısında devleti zor durumda bırakmıştır. Merkantilizmin kıymetli maden birikimini teşvik ederek kapitalizme yol açması, dünya ölçeğinde ekonomik sistemlerin değişimini gündeme getirmiştir. Kapitalizmin ortaya çıkması aynı zamanda sanayi inkılabıyla da yakından ilgilidir. Merkantilist politikayı benimseyen ülkeler, hammadde ve pazar arayışlarıyla Osmanlı gibi ülkeleri hedef haline getirirken, Avrupalı devletleri de sürekli ayrıcalık talebiyle Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya itmiştir.[2]

Merkantilizm serbest ticaret politikasını tercih etmiştir. Ancak her ülke, kendi içinde bazen devlet müdahalesini zorunlu görmüştür. Bu anlayış, dünya ekonomilerini de buna zorlayarak rekabeti ortaya çıkarmıştır. Gerekli altyapıya sahip olan devletler bu durumdan faydalanırken, diğerleri giderek zayıflamış ve sonunda yok olmaya yüz tutmuşlardır. Merkantilist devletler, serbest ticaret politikasının yanında üretim ve alım gücü dengesinin kurulmasını da gerekli görmüşlerdir. Paranın ayarı ve enflasyon gibi ekonomik gelişmelere, merkantilizmi benimsemiş devletler yön vermeye başlamıştır. Para akışını ön görmekle piyasalarda belirleyici rol oynanmak istenmiş; paranın kullanımından kaynaklanan arz-talep dengesinden dolayı darlık veya genişliklere sebep olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde yaşanan tağşişlerin önemli bir nedeni de budur. Devlet içinde özellikle Yahudilerin ön planda olduğu bu sorunların giderilmesi için zaman zaman tedbirler alınmıştır.[3] Sonuç olarak küresel ölçekli gelişmelere bağlı olarak ekonomisi gün geçtikçe bozulan Osmanlı Devleti, ilk olarak 1854

[2] *BOA*, Fon Kodu: C.HR., 149/7435, H.25.11.1221.
[3] *BOA*, Fon Kodu: HR.SYS., 1890/18, M.26.02.1856.

yılında dış borç almaya başlamış;[4] ardından bu borçlar artarak devam etmiş ve nihayetinde devletin sonunu getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin geleceğini doğrudan ilgilendiren bu gelişmeler, aynı zamanda Osmanlı ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların sistematiğini de belirlemiştir. Ortaya atılan teoriler ve diğer kurumlarla kurulan ilişkiler, son zamanlarda yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Bu araştırmada da benzer bir hedef etrafında tespitler yapılmıştır. Özellikle yeni dünya düzeni sonrasında ortaya çıkan anlayışların Osmanlı ekonomi politiğini derinden etkilediği ve Osmanlı siyasetinin ve buna bağlı olarak gelişen ilişkilerin temel belirleyici unsuru olduğu tezinden hareket edilmiştir. Bu yönüyle klasik görüşten nispeten farklı bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti coğrafi keşiflerden sonra ortaya çıkan gelişmelerden sanıldığından daha fazla etkilenmiştir. Dolayısıyla son dönemde yaşanan gerilemelerin asıl nedeni, söz konusu bu yeni dünya düzenine ait gelişmelerde aranmalıdır. Bu bakımdan Osmanlı son dönemine ilişkin yapılmış çalışmaların mevcut sorunları açıklamada eksik bıraktığı ve yeterince dikkate almadığı düşünülen kısımları yeni bir bakış açısıyla yorumlama ideali taşınmaktadır.

Doğu-Batı Medeniyeti

Ekonominin yapısı ve ekonomik tercihler üzerinde coğrafya kadar etkili olan başka bir unsur varsa o da toplumun, kültürün ve bunların oluşturduğu medeniyetin özellikleridir. Medeniyet kavramını genel özellikleri bakımından tasnif etmek gerekirse, Doğu ve Batı ayrımı en isabetlisi olacaktır. Doğu–Batı tasnifi Aristo'dan Karl Marx'a kadar pek çok düşünce insanı tarafından kabul görmüştür (Avcılar, 2003, s. 6). İki medeniyet arasındaki en temel fark, Doğu'nun mistisizmine karşılık Batı'nın rasyonalist tavrıdır. Doğulu diye ifade edilebilecek toplumlarda toplumsal yaşamın en önemli unsuru dindir. Etnik kimlik her zaman dinden sonra gelmiştir ve günümüzde dahi Doğulu toplumların pek çoğu farklı ulusal kimliklerden oluşmaktadır. Oysa Batı'da Hıristiyan ruhban sınıfının despot yönetimi, din olgusunun toplum üzerindeki tesirini kırmakla kalmamış; kilisenin diktasına karşı yeni otoriteler ortaya çıkarmıştır. Kilisenin temsil ettiği din nüfuzuna karşılık ulusçu krallıklar doğmuş ve Doğu'dakinin aksine Batı'da ulusal kimlik dinin önüne geçmiştir. İki medeniyet arasındaki diğer farkların çoğunun ardında bu büyük ayrım vardır. Doğu'da töre, ahlâk ve örf gibi toplumsal kavramlar dinin etkisinde gelişmiştir. Din olgusunun bu kadar güçlü olduğu bir medeniyette kapitalist ilkeler ile toplumsal yaşam arasında çelişki

[4] *BOA*, Fon Kodu: HR.SFR.3., 17/1, M.24.08.1854.

olmaması kaçınılmazdır. Kapitalizm Batı'da doğmuş ve Batı'da şekil almıştır. Doğu'da ise aynı şekilde kabul görmesini beklemek doğru değildir. Doğu medeniyetinin esas unsurlarından olan İslamiyet ile sosyal sınıflar arasındaki tezat ortadadır. İslam'ın hüküm sürdüğü bir coğrafyada kapitalizmin kabul görmesi çok zor olacaktır. Materyalizm ve bireyselcilik gibi yaklaşımların Doğu kültüründe zemin bulamaması da kapitalizm önünde bir diğer engeldir (Dumrul & Dumrul, 2014, s. 149). Doğu toplumları toplumsal ilke ve kaideleri değiştirmek bakımından daha muhafazakârdır ve bu toplumlarda bu tarz bir değişiklik çok daha fazla zaman alacaktır (Dündar & Dumrul, 2010, s. 243). Batı'da bu dönüşümlerin çok daha hızlı olduğu açıktır. Ortaçağ boyunca Batı'da toplumsal yaşam, din ya da geleneklerden ziyade erk sahiplerine göre düzenlenmiş ve toplum sınıflı bir yapıya bürünmüştür. Neticede aristokrasi Batı medeniyetinde her yere nüfuz etmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında ise, kana ya da soya dayalı sınıflar yerini farklı ekonomik sınıflara bırakmış ve aristokrasi sarsılmıştır. Bununla birlikte Doğu medeniyetinin en önemli temsilcisi konumunda olan Osmanlı Devleti üzerinde muazzam etkileri söz konusu olmuştur. Değişen dünya düzeni ile birlikte farklı eksenlerde gelişen medeniyet anlayışları, Doğu ile Batı kültürünü bir kez daha karşı karşıya getirirken; ibre bu kez Batı medeniyetinden yana olmuştur.

Coğrafi Keşifler ve Ekonomik Yapılar

Batı medeniyeti Osmanlı Devleti'nin yoğun baskısı neticesinde Doğu medeniyetten öğrendiği teknik bilgileri geliştirerek coğrafi keşif olarak adlandırılan serüvene başladığında, dünya genelinde yepyeni bir sayfa açılmak üzereydi. Avrupalılar Uzakdoğu'ya ulaşmak gayesiyle yola çıkıp Amerika kıtasına ayak bastıklarında kendileri açısından ne kadar kıymetli bir keşif yaptıklarının farkında bile değillerdi. Ancak çok kısa bir süre sonra Amerika'nın zengin altın ve gümüş madenleri başta olmak üzere, Afrika'nın güneyinde yer alan madenlere de el koyarak ekonomik anlamda yeni bir dünya düzenine geçişi başlatmışlardır. Madenlere erişim Avrupalı devletlerin tarıma bağlı ekonomilerini terk edip ticaret ekonomisi olarak isimlendirilen yeni bir ekonomi modelini gündeme getirmiştir. Yeni yerlerin keşfi kendi içinde yeni rotalar oluştururken; bu yeni rotaların ticaret yolu olarak sunulması, asıl niyeti gizleyen ve Osmanlı gibi keşiflere katılmayan devletleri yeni dünya düzeninin dışına iten planın bir parçasıydı. Böylece ulaşılan değerli madenleri tamamen kendi kontrollerinde tutarak yerel kaynakları ele geçirip sömürme temelinde işleyen bir dünya düzeni oluşturma hedefi (Luraghi, 2000, s. 13), daha sonra anlaşılsa da, diğer devletler açısından çok geç olmuştur. Nitekim Afrika'nın batı kıyıları

boyunca gelişen yeni ticarî güzergâh (Özbaran, 1977, s. 76), içerik olarak sanılanın aksine değerli maden nakli ve yerel kaynakların sömürüsünden ibaret kalmıştır. Haliyle bu coğrafyada söz konusu olan ticaret, Akdeniz havalisinde yeni liman kentlerinin oluşmasıyla birlikte sömürgecilik ve hammadde biriktirme çalışmalarını başlatmıştır (Ferro, 2017, s. 37). Bu sürecin sonunda Avrupalı ülkelerde ortaya çıkan "merkantilizm" düşüncesi, hammadde kaynağı olarak görülen ülkelerin sömürülmesi faaliyetlerini hızlandırmıştır (Skousen, 2007, s. 17). Birkaç yüzyıl içinde sömürülen Amerika ve Afrika coğrafyası, tarımsal faaliyetlerin durma noktasına gelmesi dolayısıyla Avrupalı devletleri bir yandan ihtiyaç duyduğu ürünlerin ticaretine yönlendirirken; öte yandan sömürü politikası nedeniyle "ticarî kapitalizme" sürüklemiştir (Özcan, 2013, s. 105). Bu yeni durum Avrupalı devletler için gümüş/para bolluğu adı verilen bir dönemin başlaması anlamına gelirken; Osmanlı Devleti için tam tersi bir görünüm ortaya çıkmıştır. Osmanlı ülkesinde yaşanan para krizleri, nakde olan ihtiyacı doruk noktasına taşımış ve sömürülen altın ve gümüş madenlerinin ülkeye girişini beraberinde getirmiştir. Osmanlı parasının hızla değer kaybetmesiyle sonuçlanan bu süreç, parada develüasyonların yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Bulut, 2006, s. 228). Böylece gümüş/para bolluğu dönemini yaşayan Avrupa'ya karşı diğer ülkelerde "fiyat devrimi" olarak isimlendirilen bir dönem başlamıştır. Osmanlı coğrafyasında yer yer altı katına çıkan fiyatlar, halkın ekonomik sıkıntılar içerisinde isyan etmesine neden olurken; tüccar sınıfının yükselişe geçtiği ve bir anda zenginleştiği bir döneme girilmiştir. Bu dönemin en önde gelen özelliklerinden biri de ticaret yoluyla zenginleşen ve burjuva olarak adlandırılan bir sınıfın ülke yönetimlerinde etkili olması ve toplumsal yapı piramidini kökünden sarsmasıdır (Özensoy, 2019, s. 830).

Osmanlı Devleti bu süreçten en fazla etkilenen devlet olmuştur. Ekonomide yaşanan develüasyonlar, hayat pahalılığı ve bütçe açığı olarak kendini hissettirmiştir. Keşifler çağından hemen sonra başlayan fiyat devrimiyle birlikte devletin çareyi savaşmakta bulması dolayısıyla artan savaşlar, maliyeyi iyice sarsmış ve bütçe açıkları belirgin hale gelmiştir (Tabakoğlu, 1985, s. 181). Devletin savaşı çıkış kapısı olarak görmesi, asker ihtiyacını gündeme getirmiş ve yeniçeri sayısının artmasına yol açmıştır. Yeniçeri Ocağı'nda yaşanan bozulma, toplumsal ve siyasal sorunlara kaynaklık etmiştir. Halkın meşru çıkış kapısı olarak değerlendirdiği ocağa giriş, devlet açısından azalan vergi geliri ve artan maaşlı asker anlamına geliyordu. Ancak silah teknolojisinin değişmesi neticesinde, Osmanlı Devleti beklentilerin aksine savaş meydanlarında art arda mağlubiyetler yaşıyor ve mali külfet her geçen gün daha da artıyordu. Osmanlı parasının ilk tağşişler sonrasında %12 oranında değer kaybetmesi, 16. yüzyılın sonunda akçedeki gümüş oranının %44 azaltılmasıyla sonuçlanan develüasyonu

başlatmıştır (Pamuk, 2003, s. 395). Keşifler sonrasında Avrupalı ülkeler teknik ve ekonomik atılımlarla yeni bir dünya düzenini başlatmıştır. Bu yeni dünya düzeninde esnaf ve tüccar örgütlenmeleri "korporatif kumpanyalar" şeklini alırken, dönüşüm dışında kalan ve daha da kötüsü süreci takip edemeyen Osmanlı Devleti'nde klasik lonca teşkilatı, sanayileşmiş Avrupa ülkelerine hammadde taşıyan aracı konumuna gelmiştir (İnalcık, 2001, s. 175).

Küresel Ekonomide Merkantilizm ve Kapitalizm

16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyılda Avrupa ülkelerinin devlet yönetimine hâkim olan ve bir ekonomi politikası anlamına gelen merkantilizm, orta sınıflardan çıkan ve kendi çıkarlarını devlet çıkarı olarak gören ve yükselen tüccarların ortaya çıkardığı bir doktrindir. Merkantilizm, Avrupa'nın farklı ülkelerinde gelişme gösteren bir ekonomi politikası haline gelmiştir (Dündar, 2017, s. 240). Merkantilizmin genel prensibi, "değerli madenlerin artırılmasıyla ekonomide dış ticaret fazlası vererek güçlenen devlet" olarak ifade edilebilir (Peker, 2015, s. 10).

Merkantilizm, değerli madenleri para; ticaret yapmayı da değerli madenleri toplama yolu olarak görmüştür. Altın ve gümüş madeninin önemli olmasının sebebi, savaş zamanlarındaki öneminden ileri gelmektedir. Çünkü ordu paralı askerlerden oluşmaktaydı ve ödeme altın ile yapılıyordu. Diğer değerli madenlerle donanmanın masrafları da karşılanmıştır. Merkantilizm teorik olmaktan çok yeni bir ekonomik anlayışı benimseyen politik bir doktrin olarak kendini göstermiştir. Merkantilizm üç öğeyle beslenmiştir: Bu öğeler, güçlü bir devlet, değerli maden bolluğu ve dış ticarettir. Söz konusu öğeler birbirlerine organik bağlarla bağlıdır. Dış ticaretle değerli maden çoğaltılır ve değerli madenlerin artmasına paralel olarak da devletin gücü artar.

Merkantilizm dış ticareti, bir başka deyişle ihracatı zenginlik olarak görmüştür. Dış ticarette ihracat desteklenirken, ithalat azaltılmaya çalışılır. İthalat için kendi ülkelerinde olmayan hammaddelere izin verilir. Ülkedeki topraklardan en üst düzeyde yararlanmayı amaçlayan ve çalışan kesimin artırılmasını öngören merkantilizm, ithalat yerine ihracatı önerir ve kıymetli madenlerin artırılıp elde tutulmasını teşvik eder. Merkantilizmin yapısında milli devlet ve milli ekonomi de yer alır. Zenginliği arttırmak ve güçlü bir devlet olmak için merkantilistler sömürgecilik faaliyetleri ve ticareti kullanmışlar ve topladıkları hammadde ile hem diğer devletler üzerinde avantaj elde etmişler hem de kapitalizmin ticaretle birleştiği "ticari kapitalizmi" başlatmışlardır. Ardından hemen her alanda bir ilerleme ve gelişme yaşanmıştır. Özellikle 17. yüzyıla merkantilizmin altın çağı

denilebilir. Milli devletler bu dönemde Doğu ve Batı arasında ticareti geliştirerek sanayinin doğmasına sebep olmuşlardır. Merkantilizmin bir başka önemli yanı da burjuva sınıfı ile kralları bir araya getirerek feodalitenin çözülüşünü hızlandırmasıdır. Ticaret yaparak zenginleşen tüccarlar, ulus devletlerin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Ekonomide sürekli dış ticaret fazlası verilmesi sağlanarak kıymetli madenleri çoğaltmaya dönük merkantilist politikalar sebebiyle zenginliği ve üretimi artan ülkeler, böylece mevcut gücünü daha da arttırarak dünyayı değiştirecek olan Sanayi İnkılabına zemin hazırlamışlardır. Ekonomik anlayış olarak, ülkeler arası rekabet ile kâr oranı mümkün olduğunca yüksek ticaret tercih edilmiştir. Bu anlayışın uzantısı olarak her geçen gün yeni pazarlar bulma ve sömürgeler edinme telaşı ortaya çıkmış ve merkantilist devletleri birbirine düşürmüştür. Osmanlı Devleti ise, sanayileşmemiş ve tarıma dayalı ekonomisiyle merkantilist devletlerin doğrudan hedefinde yer almış ve özellikle ticaret ekonomisini geliştirmeye çalışan Avrupalı devletlerle sürekli bir ilişki içinde olmuştur (İzol ve Cingöz, 2020, 386).

Merkantilizm Ortaçağ fikriyatının reddedilip rasyonalizmin güçlendiği dönemde doğmuş bir ekonomi yaklaşımıdır. Feodalizm henüz çözülmeye başlamışken din ve sosyokültürel alanlarda köklü değişiklikler görülmüş ve üstüne ulus devletlerin ortaya çıkması ile toplumsal yapı bambaşka bir hâl almış ve bu durum da ekonomiye yansımıştır (Peker, 2015, s. 3). Örneğin ulusal devletlerin ortaya çıkması beraberinde ekonomik problemler getirmiştir; çünkü bu devletler uzun yıllar süren savaşların neticesinde kurulmuş ve her an saldırıya müsait yapıda olduklarından savunma masrafları da gayet fazla olmuştur. Bu masrafları karşılayabilmek adına en geçerli varlık, o dönem için değerli madenlerdir ve değerli madenler Avrupa'da değil, çok daha uzak coğrafyalardan edinilmektedir ki, yalnızca bu bile sömürgeciliği başlatmaya yetecektir. Sömürgecilik sadece uzak coğrafyalardan değerli maden ya da gerekli iş gücü için insan getirmekten ibaret değildir. Sömürgeciliğin diğer bir ayağı da ucuza üretilen ürünü yabancı pazarlarda yüksek pahada satmaktır. O nedenle merkantilist yaklaşım, değerli maden biriktirmenin yanı sıra dış ticaret dengesinin pozitif yönde olması esasına dayanmaktadır.

Kapitalim ise, fizyokratik ve merkantilist akımlarının etkisiyle gelişmiş bir ekonomik sistemtir. Kapitalizmin en önemli özelliği, zaman içinde kuramsal yaklaşımlarla geliştirilmesidir. Kapitalizm, coğrafi keşiflerden sonra ortaya çıkan bir dizi siyasi ve ekonomik gelişimin sonucu son şeklini almıştır. Ortaçağın sonuna doğru, Avrupa'da meydana gelen değişimleri, kilisenin dar görüşü ve feodal sistem engelleyememişti. Kilisenin ve feodal sistemin etkinliklerini kaybetmeleri, bilimsel gelişmelerin önünü açmıştır. Bu değişmeler, modern kapitalizmin ilk basamağı sayılan ticarî kapitalizmin/merkantilizmin doğmasına

yol açmıştır. Merkantilizm ayrı bir ekonomik sistem olmayıp aslında bir ekonomi doktrinidir ve kapitalizme giden yolda bir basamaktır. Kapitalizmin ilk basamağı olan ticarî kapitalizm ise, 15. ve 18. yüzyıl arasındaki dönemde Batı Avrupa'da uygulanmıştır (Aydemir, 2006, s. 138).

Kapitalizm, üretim ve ticaretin devletten ziyade özel teşebbüs tarafından yürütüldüğü siyasal ve ekonomik anlayışın karşılığıdır. Kapitalist bir ekonomide tüm ağırlık sermayenindir ve bu ilke tüm toplumsal ilişkileri ekonomik ilişkilere dönüştürmektedir. Merkantilizm gibi kapitalizmin de Avrupa'da ortaya çıkması, yine "Batı" denilen Avrupa medeniyetinin özellikleriyle ilgilidir. Doğulu toplumlarda olduğu gibi Avrupa'da da dinin toplum üzerindeki etkisi ve kudreti devam etmiş olsaydı, muhtemelen kapitalizmin bu denli gelişmesi mümkün olmazdı.

Merkantilizm ve Kapitalizmin Osmanlı Üzerindeki Etkisi

Osmanlı ekonomi politikasının merkantilizm ile ters düştüğü ortadadır. Osmanlı yöneticileri ve ekonomisi için tarım ve dolaylı olarak toprak hâla çok önemlidir; ancak merkantilist ekonomilerde toprak önemini yitirmiştir. Osmanlı yöneticileri ekonomide klasik dönem özelliklerini ve geleneğini sürdürürken; Avrupa merkantilizmin etkisiyle ticarî olarak genişlemiştir. Avrupalı tüccarlar farklı coğrafyalarla temaslar kurmuş ve buraların zenginliklerini Avrupa'ya taşıma yarışına girmişlerdir. Mevcut ekonomik koşulların Osmanlı Devleti'nin aleyhine işlediği açıktır. Doğu-Batı tasnifine geri dönüldüğünde, bir taraf değerli madenlerin birikimini ve bu uğurda sömürüyü meşru görürken; diğer taraf bolluk ekonomisini yeğlemiştir. Osmanlı seçkininin merkantilizm ile zıt bir dünya görüşünde olması, toplumsal yapıda burjuvazinin oluşmasını engellemiştir (Bulut, 2012, s.74). Kapitalizm açısından ise, her şeyden önce toplumun hazırbulunuşluk göstermediği bir ekonomide kapitalizmin ortaya çıkması çok zordur. Osmanlı Devleti'nde kapitalizmin gelişme gösterememesinin temel nedeni bu anlayıştır. Devletin dahilî öğelerine aykırı olması nedeniyle kapitalizm Osmanlı ekonomisinde geçerlilik kazanamamıştır (Tanilli, 2006, s.323). Ancak Osmanlı toprak rejimi de kapitalizm karşısında başarısız olmuştur. Osmanlı ekonomisinin en güçlü dinamiklerinden olan toprak rejimi, sanayileşmiş Avrupa karşısında yetersiz kalmış ve gerilemenin sebeplerinden biri olmuştur. Osmanlı yönetiminin ekonomi anlayışının temel unsuru denge ve akabinde adalettir (Dumrul & Dumrul, 2014, s.160). Uzun süren ve büyük malî götürüleri olan savaşlar da devletin sanayileşmeye yönelik adımlar atmasının önündeki en büyük engel olmuştur.

İronik bir şekilde Avrupa'nın ekonomik gelişiminde Osmanlı'nın payı büyüktür. Osmanlı Devleti Avrupa'nın merkantilist ülkelerine zengin pazarlarını açarak ekonomik olarak zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Osmanlı Devleti tarıma dayalı ekonomi modeliyle Avrupalı ülkelerin merkantilist anlayışlarına zıt bir ekonomik anlayışa sahiptir. Devletin zirve yaptığı dönem olan 16. yüzyıldaki ekonomisini korumaya çalışması, 16. yüzyılın sonlarına doğru yaşadığı ekonomik krizleri, gelenekçi yapıyla çözme çabasından öteye gitmemiştir. Ekonominin kötüye gitmesinin birçok başka nedeni de vardır. Sınırların büyümesiyle kontrol etmenin zorlaşması, üç kıtaya yayılmış olmanın getirdiği sorunlar, uzun süren savaşlar, tımar sisteminin bozulması, güçlü komşularla mücadele ederken ticaretin ve ekonominin zarara uğraması, ticaret yollarının eski işlevini kaybetmesi, rüşvet, iltimas, Celali İsyanları vb nedenler sayılabilir. Avrupa'da merkezî krallıklarının otoritesi güçlenirken; Osmanlı merkezî otoritesi zayıflamaya başlamıştı. Osmanlı Devleti'nde merkezî otoritenin giderek zayıflaması ve sonrasında tarım ve ticaretteki kayıplar, hazine gelirlerinin düşmesine sebep olmuştur. Askerî harcamaların yükünü kaldıramayan Osmanlı ekonomisi, merkantilizmin ekonomi politikalarına ve merkantilizm sonrası gelişen Sanayi İnkılabına uyum sağlamakta zorlanmıştır. Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanan ve çok geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki millî devletlerin merkantilist politikalarını takip etmesi olanaklı olmamıştır. Ne var ki her merkantilist politika uygulayan devletin de başarılı bir şekilde sanayileştiğini ya da zenginleştiğini söylemek pek mümkün değildir. Osmanlı Devleti'nin kendine özgü ekonomik ve siyasi yapısı, merkantilizmle pek bağdaşmayan bir şekilde ihracatı kısıtlayıp ithalatı teşvik eden bir ekonomi modelini sürdürmeyi gerektirmiştir. Avrupalı devletlerin bu dönemdeki temel düşüncesi dış ticarette gerçekleşecek net fazlayken; Osmanlılar piyasada mümkün olduğunca fazla mal bulundurma anlayışını ön planda tutmuş ve bu anlamda Adam Smith'in "ülke zenginliği para bolluğu ile değil mal bolluğu ile ilgilidir" ilkesine benzer bir görüntü çizmiştir. Diğer taraftan Osmanlı Devleti hazinenin güçlü olması için para bolluğuna değer vermiştir. Fakat Avrupa devletleri ulusal sanayilerini güçlendiren korumacı tedbirler alırken; Osmanlı Devleti yerli sanayiyi yeterince koruyamamıştır. Osmanlı Devleti ticareti önemseyip ticaret yollarına sahip çıkmak için savaşlara giriştiğinde, merkantilist devletlerdeki gibi güçlü bir tüccar veya sermaye sahibi yoktu. Osmanlı Devleti'nde ayrım yaratacak kadar mal sahibi olmak, toplumsal düzeni korumada tehlike olarak görülmüş; gerek ticaretle uğraşanların gerekse de esnafların birikimleri kontrol altında tutulmuştur. Merkantilizm zenginliğe önem verirken bu sadece devlet hazinesinin zenginliği değildir. Merkantilizmin zenginliğinde devletle birlikte belirli bir zümrenin zenginliği de öngörülür. Osmanlı ekonomi politikasının ana unsurlarından olan fiskalizmde ise, hazinenin zenginleşmesi

önemliyken; herhangi bir zümrenin zenginleşmesinin de önüne geçilmesi gerekir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti herhangi bir grubun zenginleşmesinden yana değildir. Devlet, toplumsal eşitlik ile halkın refah ve mutluluğuyla ilgilenen bir politikadan yanadır. Avrupalı devletler gibi bir ticarî anlayışı olmayıp mevcut düzeni korumayı ve ihracatı esas alan bir siyaseti tercih etmiştir. Osmanlı Devleti'nde aynı zamanda herhangi bir şekilde korumacılık tedbirleri uygulanmazken; ülkede mal bolluğunu arttırmak ve kıtlığı önleyebilmek amacıyla ithalat desteklenip ihracat azaltılmıştır. Merkantilist devletler kendilerini birer şirket gibi görerek yüksek kazanç elde etmeye çalışırken; Osmanlı Devleti sosyal devlet anlayışıyla devam etmiştir. Osmanlı'daki sosyal devlet anlayışında vakıflar, sadaka müesseseleri ve imaretlerin önemli bir yeri vardır. Osmanlı'nın öncelikli hedefi, ülkede kıtlık olmasını engellemektir ve bu yüzden mal bolluğuna önem verilmiştir. Bu haliyle Sanayi İnkılabına ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, yeni dünya düzeninde ekonomik anlamda adeta yarı sömürge durumuna düşerek gittikçe zayıflamıştır. Ticaret, sanayi ve tarımdaki ekonomik gerilemeye çare bulamayan Osmanlı Devleti, sanayileşme çabası içinde olmuşsa da Avrupa'daki gibi bir sanayi devrimi gerçekleştirilememiştir. Böylelikle 19. yüzyılda dış borçlanmaya gidilmiş ve 19. yüzyılın sonlarına doğru borçlarını ödeyemez hale gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin yapısal, siyasal, ekonomik ve toplumsal nedenlerle merkantilist ülkeler gibi olması olası değildi; fakat merkantilizmin sonuçlarını iyi analiz ederek merkantilist düşünceye karşı daha aktif ve sağlıklı ekonomik politikalar üretebilirdi. Neticede Osmanlı Devleti 18. yüzyılın ortalarından başlayıp 19. yüzyıla uzayan süreçte Sanayi İnkılabını gerçekleştirmeye dönük politikalar üretemeyince, giderek çevresel ülke durumuna düşmüştür (İzol ve Cingöz, 2020, s.386).

Osmanlı Devleti'nde Dış Ticaret ve Kapitülasyon Düşüncesi

19. yüzyılın başlarında siyasal, askerî ve ekonomik olarak güçsüzleşen Osmanlı Devleti, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerin ticari baskılarına dayanamamış ve bu devletlerle ticarî imtiyazlar içeren antlaşmalar imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşmalar, özellikle gümrük vergilerinin düşmesine neden olurken; klasik dönem ticaret politikalarının sürdürülmesine imkân tanımamıştır. Osmanlı Devleti'nin 16 ve 18. yy arasında Avrupa ülkelerine verdiği kapitülasyonlar genellikle iki bölümde incelenebilir: Birinci bölümdeki kapitülasyonlar, verildiği devletlere Osmanlı ülkesinde ticaret serbestliği sağlamaktadır. Bu tarz düzenlemeler bir tür ticaret antlaşması olarak nitelenmiştir. Ancak dönem içerisinde günü kurtarıcı nitelikte olsa da

sanayileşmiş yapısıyla Avrupa kapitalizmi karşısında direnç oluşturamamıştır. Bir sonraki dönem kapitülasyonları, serbest ticaret için zorunlu olan birtakım hukuksal düzenlemelerle ilgilidir. Bu anlamda 19. yüzyılda Avrupalı devletlerin çoğuyla bu doğrultuda antlaşmalar yapılmıştır. Özellikle 1838 Balta Limanı Antlaşması'ndan itibaren dış ticarette serbestik ilkesi gündeme iyice yerleşmiştir ve bu tarihten sonra Osmanlı Devleti sanayileşmiş Avrupalı devletlerle rekabet edemeyecek duruma düşmüştür. Devlet sanayileşme adına birtakım girişimlerde bulunmuşsa da gerek altyapı eksikliği gerekse de ekonomik sorunlar nedeniyle başarılı olamamıştır (Memiş, 2008, s.73).

Kapitülasyonların Osmanlı ekonomi yapısındaki yeri kadar uygulamasından da bahsedilmesi gerekir. Öte yandan dış ticaret politikasını merkantilizm ilkesi etrafında benimseyen ülkelere verilen kapitülasyonlardan da bahsetmek gerekir. Merkantilist devletlere verilen ayrıcalıklarla klasik dönemde verilen imtiyazlar aynı mahiyette değildir. Fransa'ya ilk defa verilen kapitülasyonlarla merkantilist Fransa'ya verilen imtiyazlar içerik ve neden olduğu etkiler bakımından oldukça farklıdır. Osmanlı Devleti'nin ekonomisini asıl yıpratan ayrıcalıklar, merkantilist ülkelere verilenlerdir. 16. yüzyılın sonundan itibaren merkantilist dış ticaret politikası benimsemeye başlayan İngiltere'ye verilen kapitülasyonların yıkıcı etkileri açıkça görülebilir. Benzer durum 17. Yüzyılda Hollanda'ya verilen ticari ayrıcalıklarda da söz konusudur. Sonuç olarak merkantilist devletlere verilen imtiyazlar, Osmanlı'dan kıymetli madenlerin nakli amacını taşımaktadır (Dündar, 2017, s.240).

SONUÇ

Osmanlı yöneticileri ekonomiyi bir bütün olarak görememiş, yerli üreticiyi koruyamamıştır. Batılı tüccarlara tanınan ayrıcalıklar, tüccarlara büyük kolaylıklar sağlamıştır. Bu durum zamanla Osmanlı üzerinde bir himaye yaratmıştır. Başta merkantilizm olmak üzere kapitalizm karşısında oldukça zorlanan Osmanlı Devleti, zamanla ekonominin küresel gidişatı üzerindeki etkisini yitirmiş ve ekonomide korumaya çalıştığı dengeyi dış siyasette de uygulamak zorunda kalmıştır. Kapitalizmin Osmanlı coğrafyasında gelişememesinde Osmanlı idarecileri ve toplumun ahlâk anlayışı da etkili olmuştur; çünkü kapitalist düzenin oturması için adaletin sarsılması gerekmektedir. Tüm bu bilgi, tespit ve çıkarımlar sonucunda merkantilizm ve kapitalizm gibi Batı menşeili ekonomik yaklaşımlara karşı Osmanlı Devleti ve milletinde bir direnç oluştuğu nihai sonuç olarak görülebilir.

Bu araştırmada kapitülasyon uygulamasına bağlı olarak merkantilizm akımını benimseyen ülkelerle yapılan dış ticaretin Osmanlı ekonomisinde yarattığı olumsuz sonuçlardan bahsedilmiştir. Bu olumsuz sonuçlardan hareketle, ithalat ihracata göre daha fazla olduğu için dışarıya kıymetli maden çıkışı sürekli hale gelmiş ve devletin servet birikimleri merkantilist ülkelere doğru akmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerle imzaladığı ticarî içerikli antlaşmalar ise, ticaret serbestiyetini teşvik etmiştir. Bu teşvikin en önemli sebepleri arasında 16. yy'ın oldukça masraflı ve artık daha çok kaybedilen savaşlarının neden olduğu ekonomik bunalım ortamı önde gelir. Amerika'nın keşfedilmesinden sonra ortaya çıkan ve fiyat devrimi olarak adlandırılan dönem, Osmanlı gibi klasik dönem anlayışından sıyrılamayan ve kapitülasyonlara boyun eğen ülkelerin ekonomilerini batırmıştır. Buna karşın merkantilist ülkeler, yeni dünya düzenini kurmuş ve günümüze dek uzanan süreçte baş aktör konumuna gelmişlerdir. Sürecin sonunda dağılan çok uluslu imparatorlukların birçoğunda sanayi kapitalizmine doğru giden bir dönüşüm yaşanırken; Osmanlı ülkesinde böyle bir dönüşüm yaşanmamıştır. Bu araştırmada, Osmanlı Devleti ile merkantilizmi benimseyen ülkeler arasındaki temel farklılıklar da ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti Avrupa'daki merkantilist hareketlerden oldukça etkilenmiştir. Osmanlı, merkantilist düşüncenin tam tersine ithalatı teşvik ve ihracatı kısıtlayıcı politikalarla ilgilenmiştir. Osmanlı ekonomi politiğinin 19. yy başlarına kadar Avrupa'daki ekonomik politikalarla benzerliği bulunmasının yanında belirgin farklılıkları da vardır. Bu farklar, tarihsel birikimler, bulunduğu coğrafya, toplumsal, kültürel ve ekonomik şartlardır.

Haliyle Osmanlı'nın son dönemindeki yeni ekonomi politikasını iç güçlerden ziyade dış güçler belirlemiştir. Hem ekonomik hem de siyasi alanda merkezileşmenin önem kazanmasıyla beraber çok uluslu devlet anlayışının yerini ulus devlet anlayışı almış ve Osmanlı ekonomi politiği de yeniden şekillenmiştir (Bulut, 2012, s.82).

KAYNAKÇA/REFERENCES

Avcılar, S. B. (2003). Asya tipi üretim tarzı'na veda. *Bilig*, (24), 1-28.

Aydemir, C. ve Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin ortaya çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 136-158.

Bulut, M. (2006). Merkez Akdeniz'den Atlantik'e kayarken Avrupalılar ve Osmanlılar. *Doğu-Batı Dergisi*, (34), 223-230.

Bulut, M. (2012). Osmanlı ekonomi politiği'ne yeniden bir bakış. *Bilig* (62), 63-96.

Dumrul, C. & Dumrul, Y. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist paternde sanayileşmesinin önündeki engeller üzerine bir inceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 12(23), 146-170.

Dündar, U., & Dumrul, C. (2010). İktisat Biliminin Sınırları Üzerine: Aykırı İktisat Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (36), 239-259.

Dündar, O. (2017). Merkantilizme karşı Osmanlı İmparatorluğu. *International Journal of Disciplines In Economics - Administrative Sciences Studies (Ideastudies),* 3(4), 239-247.

Ferro, M. (2017). *Sömürgecilik Tarihi Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20.Yüzyıl*. Çev.: Muna Cedden. İmge Kitabevi.

İnalcık, H. (2001). Osmanlı para ve ekonomi tarihine toplu bakış. "Doğu-Batı", *Doğu Batı Yayınevi,* (11), 164-197.

İzol, R. ve Cingöz, M. (2020). Merkantalizm ve sanayi devrimi sürecinde Osmanlı Devleti'nin konumu. *Akademik Hassasiyetler Dergisi,* 14(7), 379-389.

Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*. Çev.: Halim İnal. E Yay.

Memiş, N. (2008). *19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomik Yapı ve Dış Ticaret*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Erzurum.

Ortaylı, İ. (2007). *Avrupa ve Biz*. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Özbaran, S. (1977). Osmanlı imparatorluğu ve Hindistan yolu. *Tarih Dergisi,* 31, 65-146.

Özcan, U. (2013). 1492 coğrafi keşifler ve günümüze yansımaları: Küresel İspanyol hâkimiyetinin yükselişi ve çöküşü. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi,* 3, 101-110.

Özensoy, A. U. (2019). 15 ve 16. yüzyıllarda sömürgecilik hareketleri, fiyat devrimi ve sömürgecilik ideolojisi. *Tarih ve Gelecek Dergisi,* 5(3), 819-834.

Pamuk, Ş. (2003). *Paranın Tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yay.

Peker, H. S. (2015). Avrupa'da merkantilist uygulamalar ve Osmanlı ekonomisi ile bir karşılaştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-12.

Shaw, S. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. Birinci cilt: Gaziler İmparatorluğu Osmanlı imparatorluğunun yükselişi ve çöküşü, 1280-1808, e yayınları, Türkçesi: Mehmet Harmancı.

Skousen, M. (2007). *İktisadi Düşünce Tarihi Modern İktisadın İnşası*. Çev.: Mustafa Acar, Ekrem Erdem ve Metin Toprak. Adres Yay.

Tabakoğlu, A. (1985). *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi.*Dergâh Yay.

Tanilli, S. (2006). *Uygarlık Tarihi*. Alkım Yayınları.

CUMHURBAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ

BOA, Fon Kodu: C.HR., 149/7435, H.25.11.1221.

BOA, Fon Kodu: HR.SYS., 1890/18, M.26.02.1856.

BOA, Fon Kodu: HR.SFR.3., 17/1, M.24.08.1854.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to show the negative consequences of mercantilism movement, which was seen in Western countries with geographical discoveries and which led to capitalism due to capital accumulation towards the 19th century and the resulting foreign trade with countries that adopted the mercantilism movement based on capitulations. In order to achieve this aim, the sources related to the historical process were discussed with historical comparison and presentism method and interpreted to shed light on the present.

Introduction: The Ottoman Empire made its dominance over Europe from the mid-15th century to the 18th century felt on a global scale, but lost its power starting from the 18th century. It would not be wrong to attribute this power change to the industrial revolution realized by Europeans. Mercantilism, which was seen in Western countries starting from 16th century, led to the formation of bourgeois class due to the accumulation of capital towards 19th century. The fact

that mercantilism developed international trade led to capitalism. However, such a development never occurred in the Ottoman Empire.

The fact that mercantilism led to capitalism by promoting the accumulation of precious metals brought about the change of economic systems on a world scale. The emergence of capitalism was also closely associated with the industrial revolution. While the countries which adopted the mercantilist policy made countries such as the Ottoman Empire a target with their raw material and market search, they pushed the European states to put pressure on the Ottoman Empire with their constant demand for privilege. While this relationship prompted the Ottoman Empire to reconsider its economy policy, global scale developments brought the end of the state.

East-West Civilization: During the Middle Age, social life in the West was organized according to those who held the power rather than religion or traditions and the society took on a classy structure. As a result, aristocracy permeated everywhere in Western civilization. After the Industrial Revolution, classes based on blood or lineage were replace by different economic classes and aristocracy was shaken. However, it had enormous effects on the Ottoman Empire, the most important representative of the Eastern civilization. While the understanding of civilization that developed in different axes with the changing world order brought the Eastern and Western culture against each other once again, the odds were in Western civilization's favour this time.

Geographical Discoveries and Economic Structures: When the Europeans set out to reach the Far East but set foot in the continent of America, they were not even aware of what a valuable discovery they made for themselves. However, after a very short period of time, they seized the control of rich gold and silver mines of America and Africa and started the transition to a new world order in economic terms. The idea of "mercantilism" which emerged in European countries accelerated the exploitation of the countries that were seen as a source of raw material.

Mercantilism and Capitalism in Global Economy: Mercantilism favoured free trade policy. However, every country has from time to time seen state intervention as necessary. This understanding created competition by forcing world economies to this. While the states with the necessary infrastructure benefited from this situation, the others gradually weakened and eventually disappeared.

Access to mines caused European states to leave their economies which were dependent on agriculture and to prefer a new economy model called trade

economy. The idea of "mercantilism" that emerged in European countries at the end of this process accelerated the activities of exploiting the countries seen as a source of raw materials.

The Impacts of Mercantilism and Capitalism on The Ottoman Empire: The Ottoman Empire did not follow the mercantilist movements in Europe much. Contrary to mercantilist thought, the Ottoman Empire was interested in policies encouraging import and restricting export. In addition to similarities, Ottoman Empire policy also had significant differences from the economic policies in Europe until the beginning of 19th century. These differences are historical build-up, geography, social, cultural and economic conditions.

Foreign Trade and The Thought of Capitulation in The Ottoman Empire: The Ottoman Empire, which weakened politically, militarily and economically at the beginning of 19th century, could not stand the commercial pressures of European countries, especially England, and had to sign agreements including commercial concessions with these countries.

Conclusion: This study discusses the negative consequences created by foreign trade with countries that adopted the mercantilism movement based on capitulation practice. Based on these negative results, the outflow of precious metals became continuous since imports were higher than the exports and the wealth of the state flowed towards the mercantilist countries. The main differences between the Ottoman Empire and the countries that adopted mercantilism were also shown in this study.

As a conclusion, Ottoman Empire, the economy of which deteriorated day by day due to global scale developments, began to take foreign debts in 1854 for the first time; these debts continued to increase and eventually brought the end of the state.